

УДК 339.9+338(477)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ СВІТОВОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Кравченко В. О., к.е.н., доцент кафедри «Міжнародна економіка» ДонНУ
Гудаков О. К., аспірант кафедри «Міжнародна економіка» ДонНУ

Кравченко В. О., Гудаков О. К. Соціально-економічні наслідки глобалізації для світової та української економіки.

Актуальність написання даної статті витикає з великого значення факторів, пов'язаних з глобалізацією, які на сучасному етапі дуже впливають на економічний та соціальний розвиток багатьох держав світу. Головна мета даної роботи детально проаналізувати вплив глобалізації на світову та українську економіку на сучасному етапі. У статті приведений теоретичний аналіз сутності процесу глобалізації у сучасних умовах. Наведені основні причини виникнення процесів глобалізації, з точки зору історичної необхідності. У роботі наведені два основних напрямки визначення глобалізації з точки зору поведінки національних держав у глобальному геополітичному середовищі. У статті наводяться позитивні та негативні фактори впливу глобалізації на світову та національну економіку країн світу. Особлива увага приділяється проблемним моментам пов'язаним з глобалізацією для окремих держав. В даному напрямку наводяться, як загальні проблеми глобалізації актуальні для більшості країн світу, так і специфічні проблеми, які в більшій мірі стосуються слабо розвинутих країн, або навпаки країн з високим рівнем соціально-економічного розвитку. Далі у статті наводяться основні причини кризових явищ у глобальній економіці та їх вплив на економіку України, як таку що дуже залежить від кон'юнктури світової економіки. Особлива увага приділяється питанню експорту України, як однієї з над важливих складових соціально-економічного розвитку нашої держави. В даному напрямі наводяться, як статистичні данні так і основні причини змін експортних показників за останній період.

Kravchenko V., Gudakov A. The social and economic of globalization for the world economy and the Ukrainian economy.

Relevance of this article comes from the large role of the factors associated with globalization, which greatly affect economic and social development of many countries at the present stage. The main objective of this paper to analyze in detail the impact of globalization on the world economy and Ukrainian economy at the present stage. The paper presents the theoretical analysis of the nature of the process of globalization in the modern world. Here are main reasons of globalization, in terms of historical necessity. The paper presents two main directions to define of globalization in terms of the behavior of nation-states in the global geopolitical environment. The paper presents the positive and negative influences of globalization on the world economy and national economies in the world. Special attention is paid to the problems associated with globalization for the different states. In this course, here are common challenges of globalization, which are relevant for most countries, and here are the specific issues that relate more to less developed countries, or vice versa here are the issues that relate more to countries with high levels of social and economic development. Then in this article are the main causes of the crisis in the global economy and their impact on the Ukrainian economy, which is very dependent on the situation of the world economy. Big attention is paid to the question of the Ukraine's exports as one of the very important components of the socio-economic development of our state. In this course, here are statistics and the main causes of changes in the export in the last period.

Кравченко В. А., Гудаков А. К. Социально - экономические последствия глобализации для мировой и украинской экономики .

Актуальность написания данной статьи вытекает из большого значения факторов, связанных с глобализацией, которые на современном этапе большое влияние на экономическое и социальное развитие многих государств мира . Главная цель данной работы подробно проанализировать влияние глобализации на мировую и украинскую экономику на современном этапе. В статье приведен теоретический анализ сущности процесса глобализации в современных условиях. Приведены основные причины возникновения процессов глобализации, с точки зрения исторической необходимости. В работе приведены два основных направления определения глобализации с точки зрения поведения национальных государств в глобальной геополитической среде. В статье приводятся положительные и отрицательные факторы влияния глобализации на мировую и национальные экономики стран мира. Особое внимание уделяется проблемным моментам связанным с глобализацией для отдельных государств. В данном направлении приводятся, как общие проблемы глобализации актуальные для большинства стран мира, так и специфические проблемы, которые в большей степени касаются слабо развитых стран, или наоборот стран с высоким уровнем социально-экономического развития. Далее в статье приводятся основные причины кризисных явлений в глобальной экономике и их влияние на экономику Украины, как такую, которая очень зависит от конъюнктуры мировой экономики. Особое внимание уделяется вопросу экспорта Украины, как одной из очень важных составляющих социально-экономического развития нашего государства. В данном направлении приводятся, как статистические данные так и основные причины изменений экспортных показателей за последний период.

Постановка проблеми. Еволюція світового господарства досягла в своєму розвитку тієї стадії, коли системи суспільного відтворення різних країн і держав за допомогою міжнародного поділу праці та міжнародних економічних відносин перетворюються в єдине глобальне геоекономічний простір, в якому провідну роль в даний час грає процес глобалізації. Саме він виступає вирішальним фактором в загальній консолідації економічних, фінансових, політичних, соціально-культурних, науково-технічних і екологічних елементів національних господарств. При цьому ступінь участі одних країн в процесі глобалізації світового господарства різко відрізняється від інших, що сприяє формуванню кардинальних відмінностей у соціально-економічному розвитку національних економік.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема пов'язаними з процесом глобалізації для світової та національних економік займалися та займаються багато вітчизняних та закордонних вчених. Серед них такі як: Т. Левіт, А. Печчеї, Л. Браун, І. Уоллерстайн, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, К. Омає, О. Білорус, В. Кулішов, Л. Клайн та інші.

Тим не менш, постійний розвиток, як процесів глобалізації так і самих національних економік, приводить до виникнення нових проявів впливу глобалізації на світову та національні економіки. Більше того сучасні прояви глобалізації можуть мати спільні риси з проявами глобалізації у більш ранній період, що дає можливість більш повно визначити природу та тенденції даного процесу. Від так, сам процес глобалізації та його вплив на світову та національні економіки потребує постійного та детального вивчення.

Мета даної роботи полягає у вивченні впливу глобалізації на світову та українську економіку на сучасному етапі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Процеси глобалізації мають давню історію формування, але остаточно їх конкретизація відбулася в середині минулого століття. Це об'єктивний, необхідний процес, який супроводжує людство протягом його історії. Водночас це процес суспільний, який відбувається в діяльності та

взаємовідносинах індивідів, різних соціальних груп і прошарків, націй і цивілізацій. Він пов'язаний безпосередньо з їх цілями та інтересами. Уперше термін "глобалізація" запровадив Т. Левіт у 1983 р. Він застосував його до характеристики феномену злиття ринків окремих продуктів, що виробляються великими ТНК.

Сукупність численних суджень і поглядів на процеси глобалізації умовно можна поділити на два великих напрямки. Прихильники першого з них намагаються виразити суть глобалізації через опис і подальше дослідження об'єктивних процесів насамперед в економічній сфері, що реально відбуваються в сучасному світі і радикально змінюють весь повсякденний спосіб життя сучасного людства. Відповідно до цього представники даного напрямку прагнуть розглядати дії кожної національної держави у відповідь на об'єктивні виклики глобалізації. Прихильники другого напрямку, навпаки, виходячи із власного суб'єктивного тлумачення сутності процесів глобалізації, намагаються вивести нову ідеологію світового домінування (однієї країни, вузької групи країн, прихильників одного способу життя) та пропонують національним державам відповідне поводження та відповідний алгоритм їх існування в контексті розвитку глобалізації. [1]

До позитивних наслідків процесу глобалізації, можуть бути віднесені:

1. Поглиблення спеціалізації і міжнародного поділу праці, а також розширення виробничої кооперації; більш ефективний розподіл коштів і ресурсів.

2. Економія на масштабах виробництва, скорочення витрат, що створюють умови для зниження цін .

3. Виграш від вільної торгівлі на взаємовигідній основі.

4. Зростання конкуренції, що стимулює подальший розвиток нових технологій.

5. Загострення міжнародної конкуренції, формування нових конкурентних сфер з жорсткішим суперництвом на традиційних ринках, яке стає не під силу окремім державам або корпораціям.

6. Підвищення продуктивності праці в результаті раціоналізації виробництва на глобальному рівні та поширення передових технологій, а також конкурентного тиску на користь безперервного впровадження інновацій у світовому масштабі.

7. Мобілізація значних обсягів фінансових ресурсів, оскільки інвестори можуть використовувати більш широкий фінансовий інструментарій на значно більшій кількості ринків.

8. Формування основи для вирішення глобальних проблем людства, в першу чергу екологічних, що обумовлено об'єднанням зусиль світової спільноти, консолідацією ресурсів, координацією дій у різних сферах. [2]

З огляду на нерівномірність розподілу переваг глобалізації, негативні наслідки глобалізаційних процесів у конкретній країні істотно будуть залежати від місця, що ця країна займає у світовій економіці. У зв'язку з цим, виділимо три групи загроз, небезпек, потенційних проблем, що виникають на сучасному етапі розвитку інтернаціоналізації господарської діяльності, у залежності від того, на які країни вони можуть поширитися.

Серед основних проблем, які потенційно здатні викликати негативні наслідки від глобалізаційних процесів в усіх країнах, можна виділити такі:

1) нерівномірність розподілу переваг від глобалізації в розрізі окремих галузей національної економіки;

2) можливість деіндустріалізації національних економік;

3) можливість переходу контролю над економікою окремих країн від суверенних урядів в інші руки, у тому числі до більш сильних держав, ТНК чи міжнародних організацій;

4) можливість дестабілізації фінансової сфери, потенційна регіональна чи глобальна нестабільність через взаємозалежність національних економік на світовому рівні. Локальні економічні коливання та кризи в одній країні можуть мати регіональні чи навіть глобальні наслідки.

Найбільш негативні наслідки глобалізації можуть відчуті на собі менш розвинені країни, що відносяться до так званої «світової периферії». Основна маса з них, беручи участь в інтернаціоналізації як постачальники сировини і виробники трудомісткої продукції (а деякі з них - постачальники деталей і вузлів для сучасної складної техніки), виявляються у всебічній залежності від передових держав і мають доходи, по-перше, менші, по-друге, дуже нестабільні, залежні від кон'юнктури світових ринків.

Глобалізація для таких країн породжує низку додаткових проблем: збільшення технологічного відставання від розвинених країн; зростання соціально-економічного розшарування, маргіналізацію (тобто, руйнування державного суспільства, що представляє собою процес розпаду соціальних груп, розриви традиційних зв'язків між людьми, втрату індивідами об'єктивної приналежності до тієї чи іншої спільності, почуття причетності до визначеної професійної чи етнічної групи; зубожіння основної маси населення; посилення залежності менш розвинених країн від функціонування світогосподарської системи; обмеження ТНК здатності держав проводити національно орієнтовану економічну політику; зростання зовнішнього боргу, насамперед міжнародним фінансовим організаціям, що перешкоджає подальшому прогресу.

Найбільший вигравш від участі у глобалізації мають промислово-розвинені країни, що одержують можливість знижувати витрати виробництва і зосереджуватися на випуску найбільш дохідної наукомісткої продукції, перекидати трудомісткі і технологічно брудні виробництва в країни, що розвиваються. Але і промислово розвинені країни можуть постраждати від процесів глобалізації, які, якщо їх не регулювати, збільшать безробіття, підсилять нестабільність фінансових ринків і т. і.

У якості найбільш обговорюваних соціально-політичних проблем, що потенційно мають місце у розвинених країнах у зв'язку з процесами глобалізації, можна назвати наступні:

1. Зростання безробіття в результаті: впровадження нових технологій, що призводить до скорочення робочих місць у промисловості, підсилює соціальну напруженість; зміни структури виробництва і переміщення масового випуску трудомістких видів товарів у країни, що розвиваються, що вдаряє по традиційних галузях цих країн, викликаючи там закриття багатьох виробництв; мобільності робочої сили;

2. ТНК нерідко ставлять власні інтереси вище державних, у результаті чого роль національних держав слабшає і частина функцій переходить до різних наддержавних організацій і об'єднань. [3]

Одним з головних викликів сучасності виступає бідність у всіх її формах. Вона є причиною посилення руху антиглобалістів. За деякими даними, на частку «золотого мільярда» припадає 57,7 % світового ВВП при населенні 15,5 % , тоді як на частку 128 країн, що розвиваються країн припадає лише 36,8 % світового ВВП при населенні 77,7 % від світового. В даний час 1,2 млрд. осіб у світі мають дохід не більше 1 дол в день, якщо ж за межу бідності прийняти дохід у 2 дол на день, то число бідних у світі зростає до 2,8 млрд. чоловік. За останні п'ятнадцять років рівень економічного розвитку між «центром» і «периферією» ще більше збільшився.

Поляризація більшості країн світу за економічним становищем неминує породжує різне ставлення до процесів глобалізації: число прихильників і противників глобалізації постійно розширюється. При цьому число антиглобалістів збільшується не тільки за рахунок молодих лівих радикалів, сьогодні до них приєднуються і профспілки, і різні верстви населення, які вбачають в глобалізації загрозу дегуманізації суспільства. [4]

Особливістю економічного та соціального розвитку України на сучасному етапі є високий ступінь впливу глобальної нестабільності на внутрішні економічні процеси. Світова економіка знову виявилася втягнутою в рецесію. Тривають напружені пошуки шляхів повернення економіки Європейського Союзу - одного з найвпливовіших партнерів України - на траєкторію зростання, які досі не дають очікуваного результату.

Глобальному економічному середовищу, за висновками та прогнозами провідних міжнародних фінансових інститутів, залишаються притаманними ознаки економічної депресії та досить високого рівня невизначеності перспектив і макроекономічної нестабільності. 2012 рік продемонстрував нестійку динаміку глобальної економіки - з певним похваленням на початку року та подальшим гальмуванням зростання.

У 2012 р. економіки промислово розвинених країн продовжували балансувати на межі спаду, вражені чотирма основними проблемами, які взаємно підсилювали негативні тренди: суверенні боргові кризи, слабкий банківський сектор, низький сукупний попит (наслідок зростання безробіття та жорстких заходів бюджетної економії), а також неефективна інституційна політика. Основні країни - торговельні партнери України в Європейському Союзі демонстрували негативну динаміку ВВП протягом 2012 р. (Італія, Іспанія, Угорщина) чи сповільнення економічного зростання (Німеччина, Польща). За оцінками Євростату, за підсумками 2012 р. сумарний ВВП країн ЄС в річному вимірі зменшився на 0,3%.

Невизначеність щодо перспектив вирішення боргової кризи в ЄС, зокрема в єврозоні, - одна з головних проблем, які перешкоджають стабільному відновленню зростання в регіоні та світі. Гальмування європейської економіки негативно впливає на темпи зростання ВВП більшості країн світу, зокрема США.

Економічні проблеми в розвинених країнах уповільнюють темпи зростання ВВП країн, що розвиваються. Значне сповільнення зростання ВВП у 2012 р. відбулося в основних азіатських країнах - торговельних партнерах України: у Китаї - до 7,8 із 9,3%, Туреччині - до 2,2 із 8,8%; в Індії - до 4,0 із 7,7%. Економічне зростання уповільнилося і в Російській Федерації - 3,4% у 2012 р. порівняно з 4,3% у попередньому році.

Депресивність світової економіки зумовила зниження попиту на міжнародних ринках основної експортної продукції України, умови торгівлі додатково погіршилися внаслідок застосування протекціоністських заходів у країнах - торговельних партнерах. Унаслідок суттєвого скорочення у 2012 р. обсягів експорту з України товарів і послуг (на 7,7% у реальному вимірі) його внесок у формування ВВП набув від'ємних значень і становив -3,2 в.п.

За даними Державної служби статистики України, за підсумками 2012 р. Україна експортувала товарів на 68,8 млрд дол. США, що у вартісному вимірі на 0,6% (або на 415,6 млн дол. США) більше, ніж за 2011 р. Імпорт товарів за цей період становив 84,6 млрд дол. США, продемонструвавши зростання на 2,5% (або на 2,0 млрд дол. США). Таким чином, за підсумками 2012 р. сформувалося негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу товарів у розмірі 15,8 млрд дол. США, що на 1,6 млрд дол. США більше аналогічного показника 2011 р.

Традиційно від'ємне сальдо торгівлі товарами частково компенсується за рахунок позитивного сальдо торгівлі послугами. За оперативними даними Держстату України, у 2012 р. відбулося незначне зменшення експорту послуг на 1,4%, до 13,6 млрд дол. США. Своєю чергою імпорт послуг зріс на 8,0%, до 6,7 млрд дол. США. Таким чином, протягом вказаного періоду сформувалося позитивне сальдо у сфері торгівлі послугами в розмірі 6,9 млрд дол. США. Особливості зовнішньої торгівлі України в умовах поширення депресивних тенденцій світової економіки зумовили специфічні риси розвитку національної економіки протягом 2012 р.

Продовження та поглиблення світової рецесії спричиняє значні ризики для України як країни з відкритою економікою, орієнтованою на експорт. Низька інвестиційна активність у світі та все ще недостатньо привабливий внутрішній інвестиційний клімат не дозволяють сподіватися на подолання проблем у фінансовій сфері України виключно за рахунок іноземних інвестицій. Крім того, в умовах підвищеного рівня невизначеності у глобальній економічній системі можуть виникати ускладнення у сфері міжнародного співробітництва України, у т.ч. у контексті підвищення ефективності взаємодії з регіональними міждержавними утвореннями.

Для України важливо зберегти позитивну динаміку у відносинах не лише із традиційними «глобальними гравцями», а і з державами, які утверджуються на сучасній світовій мапі як нові світові та регіональні лідери. Теперішні реалії вимагають від України також більш широкої та змістовної взаємодії з іноземними партнерами, насамперед в економічному напрямі. [5]

Таким чином, глобалізація є невід'ємною частиною життєдіяльності кожної сучасної держави у світі. Глобалізація в подальшому буде набирати ще більших обертів і тому кожній державі потрібно шукати можливості для використання переваг та вирішення проблем які виникають у наслідок глобалізація світової економіки та суспільного життя.

Україна, як сучасна держава світу, також дуже інтегрована в глобальну економіку, а від так є дуже чутливою до позитивних та негативних факторів впливу глобалізації на національну економіку. Особливо це помітно в умовах кризових та посткризових явищ, які супроводжують світову економіку останнім часом. Велика залежність України від зовнішніх факторів розвитку, особливо експорту, робить її економіку дуже вразливою до глобальних економічних потрясінь, які є невід'ємною частиною сучасної глобалізації.

Тому Україні потрібно постійно шукати нові джерела економічного розвитку, як на внутрішньому рівні, так і у рамках глобального економічного простору.

Список використаних джерел

1. Харківський регіональний інститут державного управління: Феномен глобалізації як соціально-економічна проблема [Електронний ресурс] / О. В. Жадан // Державне будівництво. - 2012. - №1. – Режим доступа.: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/4/02.pdf>
2. Суржиков М.А. Методологические основы глобализации мировой экономики / М.А. Суржиков // Международная экономика и международные экономические отношения. – 2012. – № 2 (87). – С. 345
3. Кулішов В.В. Сучасні проблеми глобальної економіки / В.В. Кулішов // Інноваційна економіка. – 3'2013. — N 41. – С. 8-9
4. Теория и практика общественного развития: глобализация мирохозяйственных связей и возможности России [Электронный ресурс] / В.А. Сидоров, П.В.Трубников // Экономические науки. - 2012. - №3. – Режим доступа.: <http://teoria-practica.ru/-3-2012/economics/sidorov-trubnikov.pdf>
5. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. - К. : НІСД, 2013. - 576 с.

Ключові слова: глобалізація, соціально-економічний розвиток, світова економіка, Україна, національна економіка, експорт.

Ключевые слова: глобализация, социально-экономическое развитие, мировая экономика, Украина, национальная экономика, экспорт.

Keywords: globalization, socio-economic development, the world economy, Ukraine, national economy, export.